

Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП

Випуск №9

31 травня 2018 року

Основні тенденції

- Головна тема: Очікувані реформи в 2018 році – зміна пріоритетів**
Рейтинг найочікуваніших реформ 2018 року суттєво змінився порівняно з попередніми роками для підприємств усіх розмірів. Заходи, спрямовані на створення сприятливих та рівних умов для усіх суб'єктів господарювання, змістились в нижню частину рейтингу. Натомість стала популярнішою підтримка конкретних секторів або видів діяльності.
- Зростання реального ВВП у 2017 році пояснювалось вищим внутрішнім попитом, який в значній мірі задовольнявся імпортом. Повільніше зростання зовнішнього попиту на український експорт не дозволило експорту компенсувати зростання імпорту. МСП надалі називали низький попит основною перешкодою у своєму розвитку.
- Відсоток компаній, розвитку яких перешкоджає брак обігових коштів, зріс. Банки не підвищували суттєво вартість кредитів для МСП, незважаючи на підвищення облікової ставки, що може відображати конкурентний тиск.
- Політичні перешкоди стали меншою перешкодою у розвитку МСП, що, ймовірно, пов'язано із короткочасною стабілізацією політичної ситуації.

Зміст

Головна тема:

Очікувані реформи в 2018 році	2
Економічні перешкоди	4
Фінансові перешкоди	5
Регуляторні перешкоди	6
Податкові перешкоди	8
Політичні перешкоди	9
Опитування учасників заходів	10

Перешкоди в розвитку промислових МСП

Перешкоди	Малі підприємства			Середні підприємства		
	IV кв. 2017	I кв. 2018		IV кв. 2017	I кв. 2018	
Недостатньо замовлень/ низький попит на продукцію	66.9	69.7	●	66.7	62.4	●
Проблема ліквідності / брак обігових коштів	45.3	48.6	●	53.3	54.8	●
Високий рівень конкуренції	45.3	42.3	●	42.2	37.6	●
Високе податкове навантаження (ставки податків та адміністрування)	25.9	33.1	●	30.0	29.0	●
Несприятлива політична ситуація	32.4	23.2	●	38.9	30.1	●
Високий регуляторний тиск (нечітке закон-во, перевірки, бюрократія)	20.1	12.7	●	22.2	11.8	●
Висока ставка кредитів	10.1	21.8	●	26.7	23.7	●
Недостатньо сировини / матеріалів	12.9	16.9	●	27.8	25.8	●
Часті зміни економічного законодавства	18.0	12.7	●	17.8	20.4	●
Застарілі технології	15.8	11.3	●	12.2	9.7	●
Брак кваліфікованої робочої сили	10.1	13.4	●	12.2	15.1	●
Корупція	17.3	12.0	●	5.6	8.6	●
Проблеми з енергопостачанням	4.3	4.9	●	3.3	4.3	●
Недостатньо виробничих потужностей	10.1	11.3	●	10.0	10.8	●

Примітка: множинний вибір

Джерело: Квартальне опитування підприємств, ІЕД

Головна тема: Очікувані реформи в 2018 році – зміна пріоритетів

Щороку в 1-му кварталі в рамках квартального опитування керівників підприємств «Ділова думка. Промисловість» ставиться питання щодо реформ, які очікуються представникам бізнесу. Це важлива інформація для урядовців, оскільки вона допомагає зрозуміти реальні потреби бізнесу та зміни настроїв.

Рейтинг найочікуваніших реформ 2018 року суттєво змінився порівняно з попередніми роками для підприємств усіх розмірів. Заходи, спрямовані на створення сприятливих та рівних умов для усіх суб'єктів господарювання, змістились в нижню частину рейтингу. Натомість стала популярною підтримка конкретних секторів або видів діяльності. У 2018 році в першу десятку очікуваних реформ увійшли як заходи по створенню сприятливих умов ведення бізнесу, так і вперше за багато років спостережень заходи спрямовані на державну підтримку. Рейтинг очолює зменшення єдиного соціального внеску (43,1%), далі йде стабільне законодавче поля, а саме 39,1% наголошують на необхідності трирічного мораторію на зміни до законодавчих актів, які регулюють господарську діяльність (однак частка респондентів, які вибрали цей захід, зменшилось на 5 в.п.). 3-тє місце посідає спрощення податкового та бухгалтерського обліку (30,3%). З 4-го по 6-тє місця розташувалися заходи підтримки або підприємств конкретного сектору, або конкретних видів діяльності (інноваційні підприємства, енергозберігаючі заходи тощо). 7-тє місце за повномасштабним електронним врядуванням (26,6%). Забезпечення повного відшкодування ПДВ на 8-му місці, перетворення податкової на сервісну службу – на 9-му, а створення дієвого механізму виконання законодавства посідає 10-тє місце.

Порівняно до 2017 року майже вдвічі зменшилась частка підприємств, які очікують на запровадження електронного врядування; на 20 в.п. зменшилась частка тих, хто очікує спрощення податкового адміністрування та бухгалтерського обліку. Нижче місце забезпечення повного відшкодування ПДВ, найвірогідніше, пов'язано із запровадженням автоматичного відшкодування ПДВ з квітня 2017 року.

Рейтинг очікуваних реформ для малого бізнесу відрізняється від загального. Так 1-ше місце в 2018 році посідають очікування стабільності: 38,6% керівників малих підприємств вказали, що трирічний мораторій на зміни до законодавства, що регулює економічну діяльність, був би в нагоді. 2-ге місце за подальшим зменшенням соціального внеску (36,4%), 3-тє місце посідає потреба в перетворенні податкову на сервісну службу (30%). На відміну від великих підприємств, для малого бізнесу, зміни в податковій службі залишаються важливим кроком до покращення умов діяльності. 4-5 місця посідають надання державної підтримки інноваційним підприємствам та спрощення податкового

адміністрування та бухгалтерського обліку (по 27,9%). 6-тє місце обіймає державна підтримка підприємств окремих секторів (26,4%). На 7-му – запровадження електронного врядування (25,0%). 8-тє місце посідає знову таки запровадження особливих умов, а саме для новостворених підприємств (23,6%). 9-тє місце за дієвим механізмом виконання законодавства (20,0%). Повне відшкодування ПДВ – на 10-му місці.

Порівняно до 2017 року суттєво зменшилась частка респондентів, які очікували спрощення податкового адміністрування та бухгалтерського обліку (в 2017 році таких було 51,4% або ж 1-ше місце у рейтингу). Створення рівних умов для усіх суб'єктів господарювання в 2017 році посідало 5-тє місце й було очікуваним для 34,5% опитаних, тоді як в 2018 році цей захід не увійшов в 10-ку. Він посів лише 12-тє місце (16,4% опитаних). Запровадження 3-річного мораторію на зміни посіло вище місце в рейтингу (1-ше порівняно до 2-го в 2017), однак частка респондентів, які вибрали цей захід, зменшилось на 10 в.п.

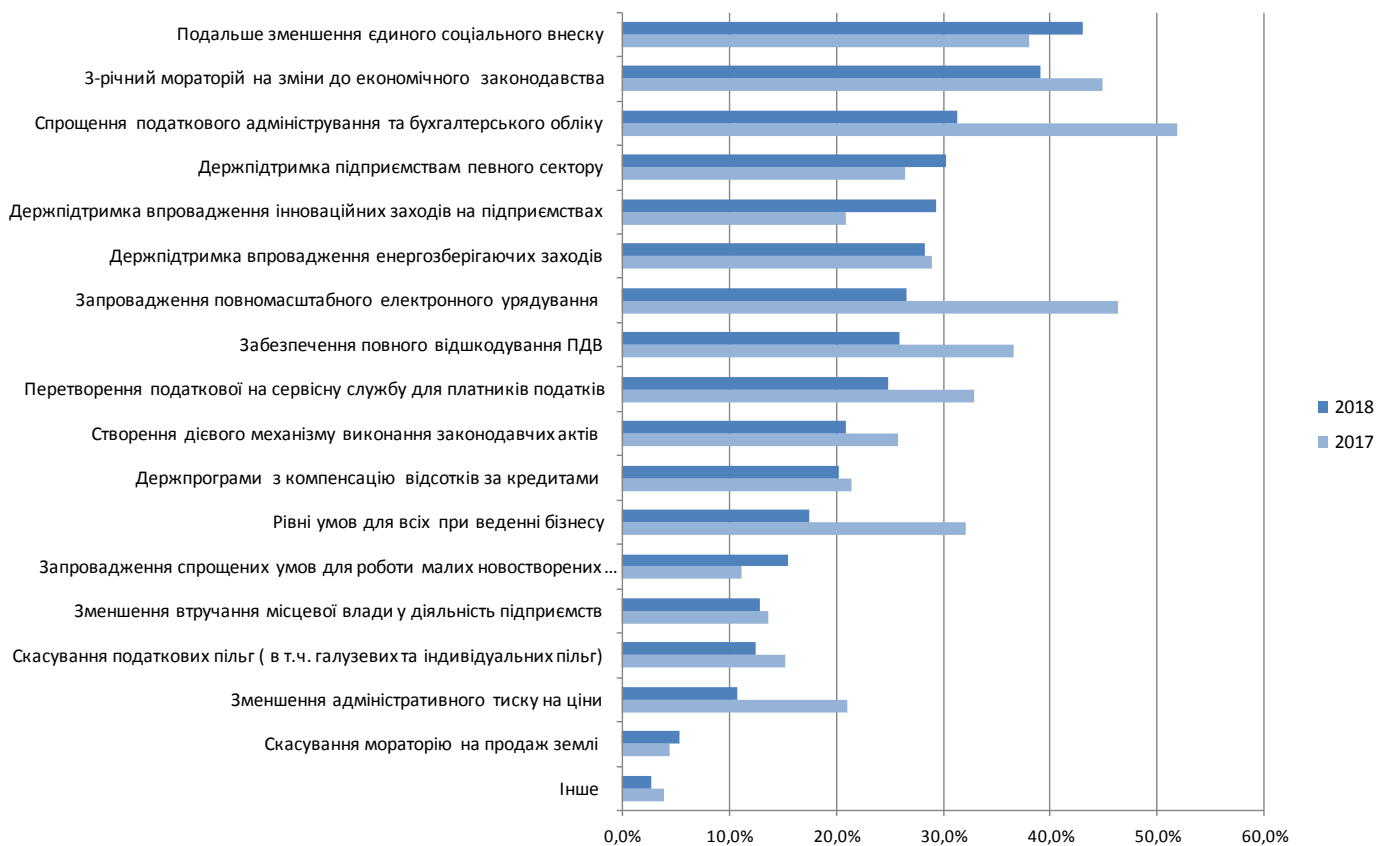
Отже, отримані результати свідчать, що для бізнесу, в тому числі й малого (але вибірково) заходи, спрямовані на покращення умов ведення бізнесу, також стали менш очікуваними. На нашу думку, це свідчить про певний прогрес в цих сферах, зокрема в дерегуляції, запровадженні електронного врядування та наведенні ладу з відшкодування НДС. Разом із цим, підприємства частіше, ніж в попередні роки, очікують на державну підтримку.

Чим викликана така зміна? Успішністю реформ, коли підприємства побачили результати та ставлять інші цілі? Чи можливо це ознака більшої схильності бізнесу до популярності? Поки дати відповіді важко.

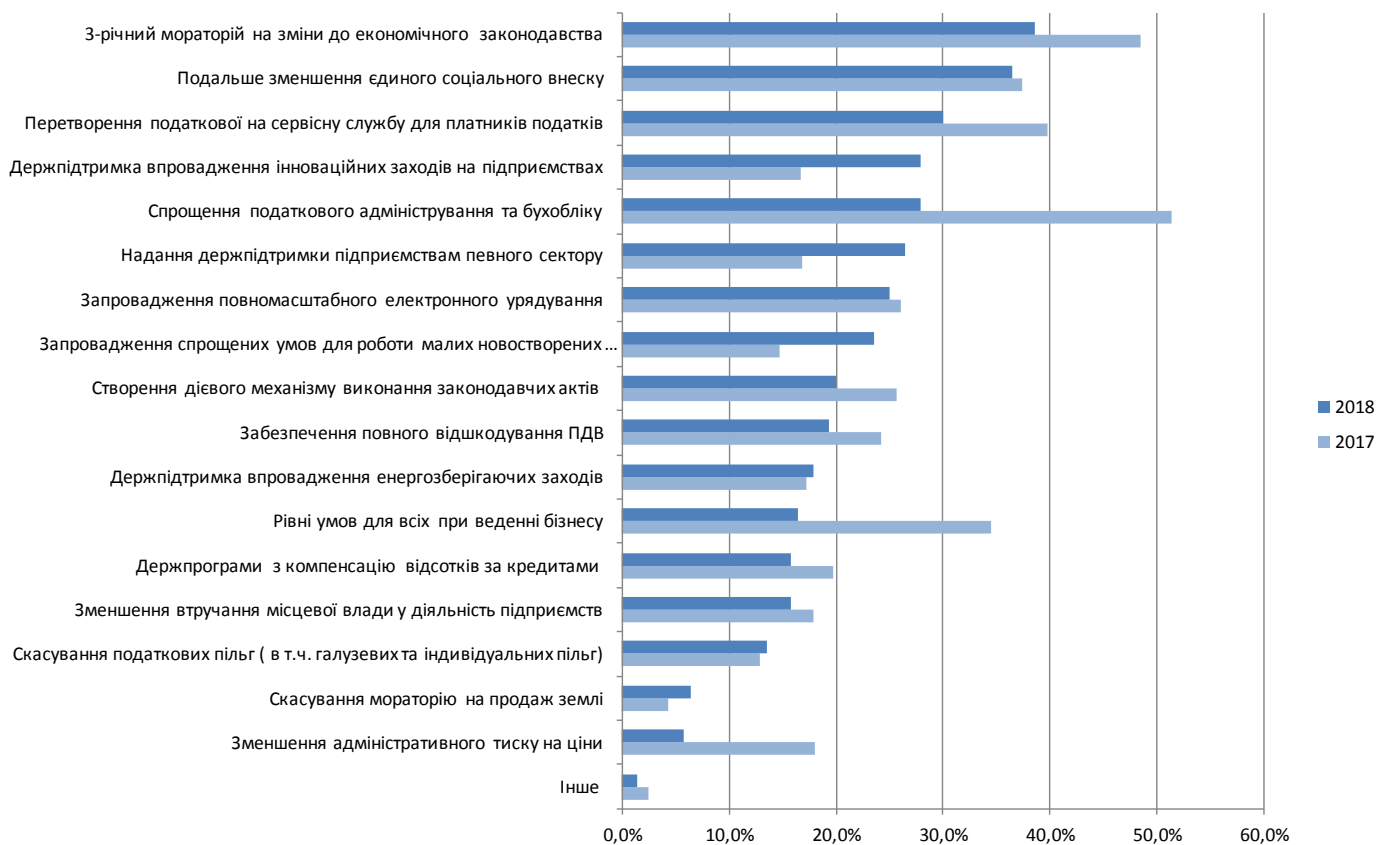
Окремо наголосимо на втомі від постійних змін законодавства: з 2015 року по 2018 рік частка підприємств, які очікували б мораторію на зміни законодавчого поля для економічної діяльності, зростає з 17,6% у 2015 році (12 місце за значимістю очікуваних реформ) до 39,1% в 2018 році (2-го місця)! Для малих підприємств, відповідно з 23,6% (9-го місця) у 2015 році до 38,6% (1-го місця) в 2018 році! Й хоча кількість респондентів, що підтримували цей захід дещо менша, ніж-пикові показники, зафіксовані в 2017 році, цими очікуваннями не варто нехтувати. На фоні подальшого потреби проведення норм законодавства відповідно до європейських норм, такі результати потребують особливої уваги з боку політиків та тих, хто робить реформи – як ми писали два роки тому¹ можливості на проведення успішних реформ швидко спливають, неможна гаяти час!

¹ Щорічна оцінка ділового клімату, 2015.

Рейтинг очікуваних реформ, % респондентів

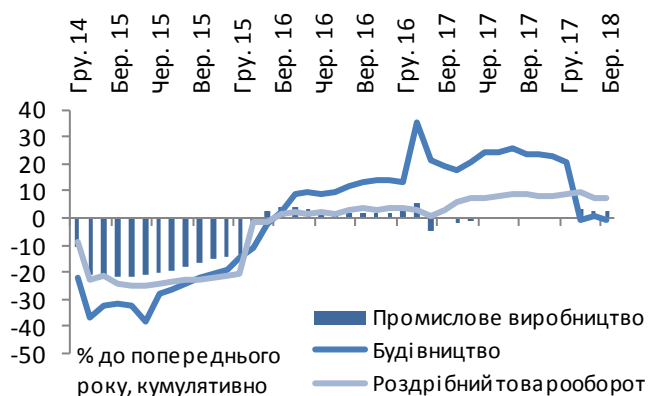
Рейтинг очікуваних реформ: малі підприємства, % респондентів

Економічні перешкоди

Вищий внутрішній попит підтримав зростання реального ВВП у першому кварталі 2018 року. Торгівля продовжила зростати, що відображало більше приватне кінцеве споживання. Промисловість та будівництво залишились на рівні минулого року.

Тенденції реального сектору

Джерело: Держстат

Низький попит надалі залишався основною перешкодою у розвитку МСП у першому кварталі 2018 року, про що свідчать дані Квартального опитування підприємств ІЕД. Так, про це наголосили 69,7% малих та 62,4% середніх компаній.

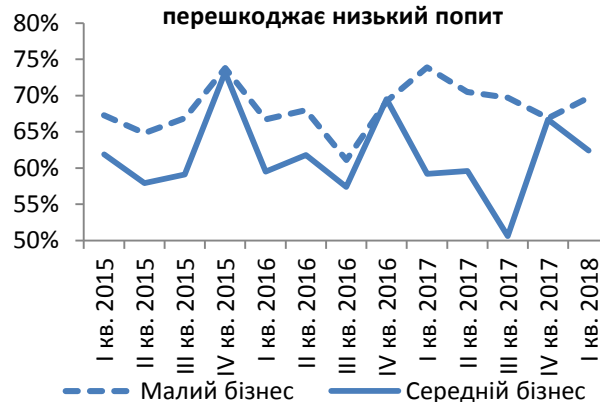
Макроекономічна ситуація. Реальний ВВП у 2017 році зріс на 2,5%. Реальне приватне кінцеве споживання зросло на 7,8% через зростання реального наявного доходу домогосподарств на 6,0%. Вищі капітальні видатки бюджету та більші інвестиції підприємств в обладнання сприяли приросту реального нагромадження основного капіталу на 18,2%. Водночас більший споживчий та інвестиційний попит в значній мірі задовольнявся імпортом, що зріс на 12,2%. Повільніше зростання зовнішнього попиту на український експорт не дозволило експорту компенсувати зростання імпорту.

З боку виробництва, найбільше зросла реальна валова додана вартість в будівництві (26,9%). Втрата шахт на окупованій території Донбасу (яка сталась після блокування торгівлі із цією територією) призвело до зниження доданої вартості добувної промисловості на 5,9%. Переробна промисловість зросла на 5,1%.

За оцінкою Держстату, реальний ВВП у першому кварталі 2018 року зріс на 3,1%. Як і у 2017 році, економічне зростання було підтримане вищим внутрішнім попитом, тоді як внесок чистого реального експорту до росту економіки залишався від'ємним.

Попит. У першому кварталі доходи населення зростали дещо повільніше, ніж минулого року. Середньомісячна заробітна плата зросла на 26,1% дпр тобто на 10,8% дпр у реальному виразі (порівняно із 36,8% дпр та 24,6% дпр, відповідно у минулому році). Вона досягла 8382 грн у березні і була у 2,3 рази вище мінімальної заробітної плати. Як і раніше, заробітні плати в освіті та охороні здоров'я залишались суттєво нижчими за середні в економіці.

Частка підприємств, зростанню яких перешкоджає низький попит

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

Темпи приросту заробітної плати, ймовірно, сповільняться надалі протягом року (зважаючи на значне зростання протягом минулого року), якщо не буде надалі підвищено мінімальну заробітну плату. Так, уряд мав розглянути можливість підвищити мінімальну заробітну плату з 3723 грн до 4200 грн за результатами аналізу виконання показників бюджету у першому кварталі. Міністр фінансів Олександр Данилюк повідомив, що такої можливості немає, хоча Міністр соціальної політики Андрій Рева стверджує, що такий крок варто зробити.

У першому кварталі 2018 року також зростали доходи від пенсій, що пов'язано із осучаснення пенсій, ухвалено восени 2017 році. За даними GfK Ukraine, споживчі настрої були вищими на початку цього року, ніж у першому кварталі 2017 року. Приріст доходів сприяв зростанню реального роздрібного товарообігу на 7,6% дпр у першому кварталі.

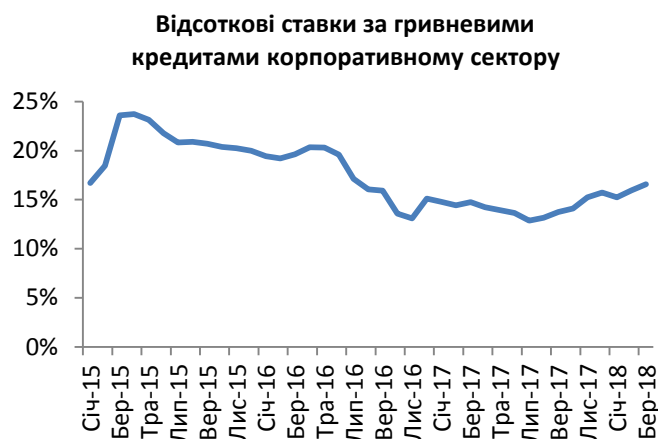
Галузеві тенденції. У першому кварталі 2018 року промислове виробництво зросло на 2,4% дпр. Добувна промисловість зростала завдяки збільшенню видобування будівельних матеріалів. Виробництво у харчовій промисловості скоротилось через менше виробництво олій, м'яса та м'ясних продуктів. Майже вдвічі зросло виробництво добрив з низької статистичної бази. Внутрішній та зовнішній попит забезпечили зростання металургії та машинобудування.

Показники будівництва залишились на рівні минулого року через падіння житлового будівництва та фінансування об'єктів інфраструктури.

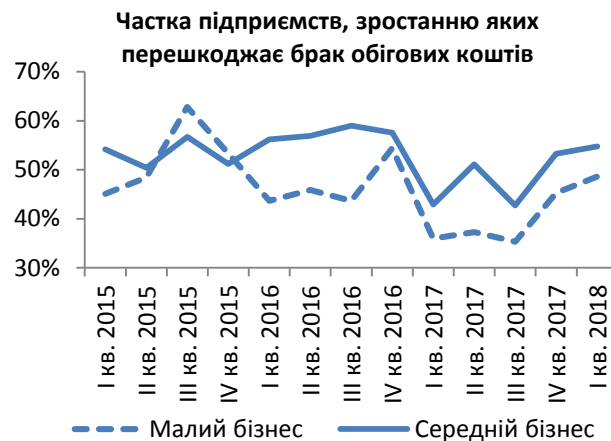
Прогноз. За оцінкою ІЕД, темпи приросту реального ВВП становитимуть близько 3% у 2018 та у 2019 роках. Внутрішній попит залишиться основною рушійною силою зростання, тоді як внесок чистого реального експорту буде від'ємним. Однак збільшились макроекономічні ризики, які передусім пов'язані із затримкою у проведенні нагальних реформ, необхідних для продовження підтримки України з боку МВФ та ЄС.

Фінансові перешкоди

Попит МСП на кредитні кошти зріс, особливо серед малих підприємств. Банки не підвищували суттєво вартість кредитів для МСП, незважаючи на підвищення облікової ставки, що може відображати конкурентний тиск. Деякі банки дещо спростили доступ МСП до кредитування, хоча частка МСП, що скористались спрощеними умовами, лишається невеликою.

Джерело: НБУ

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

Згідно з даними Квартального опитування підприємств ІЕД фінансові перешкоди для МСП підвищились у першому кварталі 2018 року. Відсоток компаній, розвитку яких перешкоджає брак обігових коштів, збільшився.

Попит на позики. За результатами опитування НБУ, у першому кварталі 2018 року частка малих та середніх підприємств, яким потрібні додаткові позикові кошти, зросла відповідно до 50% та 45%. Ця частка різко зросла для малих підприємств (з 34% попереднього кварталу). Це може відображати відмову від консервативних оцінок потреби у зовнішньому фінансуванні у частини малих підприємств.

Частка малих та середніх підприємств, що мали плани брати банківський кредит у наступні 12 місяців, становила відповідно 29% та 36%. Як і раніше, частка МСП із планами залучення кредитів залишалась порівняно невеликою – особливо для малих підприємств. Водночас 76% банків прогнозували зростання попиту МСП на кредити у другому кварталі 2017 року (з них 14% очікували суттєвого зростання кількості кредитних заявок МСП). Це один з найвищих показників з 2014 року. Це на думку банків відображало зростання потреби МСП в обіговому капіталі та капітальних інвестиціях.

Відсоткові ставки. У першому кварталі 2018 року відсоткові ставки за кредитами для МСП суттєво не змінилися порівняно з попереднім кварталом. Як і раніше, найвищі відсоткові ставки звітувались по гривневим кредитам підприємствам з річною виручкою до 0,5 млн євро – понад 20% річних. Для малих підприємств (що перевищували поріг для мікропідприємств) ставка зменшувалась до 19%, а середня ставка за гривневими кредитами середнім

підприємствам була дещо вищою за 16% річних. В рамках опитування НБУ більшість банків теж повідомили про відсутність суттєвих змін цінових умов кредитування МСП.

Однак варто не забувати, що відсоткові ставки, що звітуються банками НБУ, не включають комісії та інші обов'язкові платежі, пов'язані з кредитом. Тому більшість МСП (72% малих і 65% середніх) надалі називають високі процентні ставки серед основних перешкод для залучення банківського кредиту. Оскільки НБУ підвищив облікову ставку до 17% річних і не планує її знижувати цього року, банківські кредити можуть лишитись занадто дорогими для багатьох МСП найближчим часом.

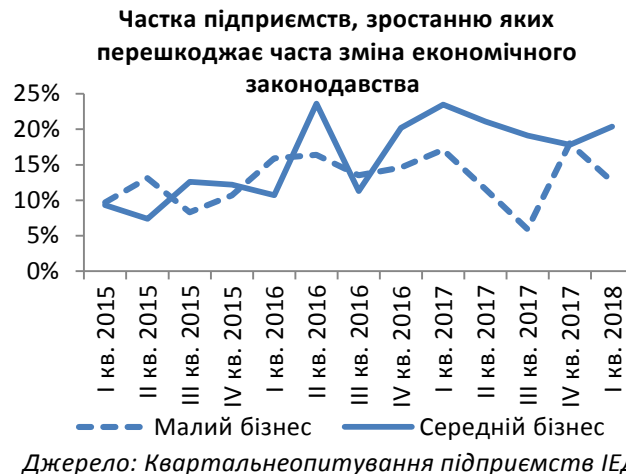
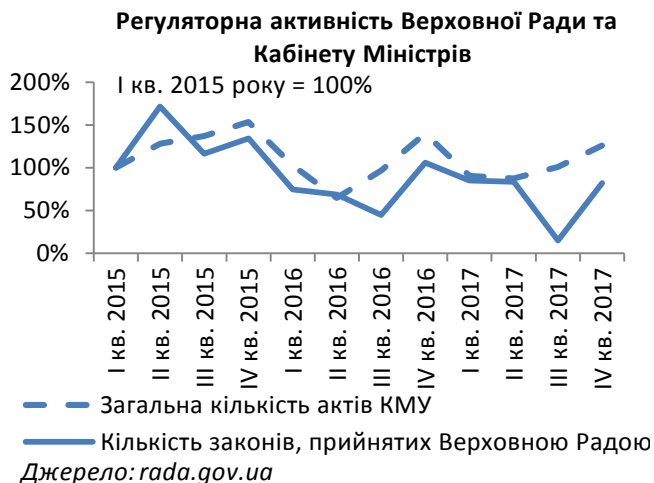
Стандарти кредитування. Частка банків, яка повідомила про незначне пом'якшення стандартів схвалення кредитних заявок МСП, зменшилась до 20% у першому кварталі 2018 року. Водночас крупний банк (ймовірно, Приватбанк), який попередні кілька кварталів повідомляв про більш жорсткі вимоги схвалення кредитних заявок МСП, залишив стандарти кредитування без змін. Банки пояснювали пом'якшення стандартів кредитування покращенням власного фінансового стану, зростанням конкурентного тиску та збільшенням ділової активності.

Як і раніше, спрощення доступу до кредитування помітило небагато МСП (хоча і значно більше, ніж рік тому) – 12% малих та середніх підприємств.

Пропозиція кредитів. Кредитний портфель МСП суттєво не змінився у першому кварталі, хоча 18% банків повідомили про певне зростання рівня схвалення заявок МСП.

Регуляторні перешкоди

У першому кварталі 2017 року вагомість несприятливого регуляторного середовища як перешкоди у розвитку малого бізнесу знизилась. Все ж майже третина МСП називають цю перешкоду серед основних. Зокрема, компанії наголошують на високому тиску податкового адміністрування і високих податках, а також частій зміні законодавства.

Частка малих підприємств, що вважають несприятливе регуляторне середовище (компаративний фактор, який складається з високого регуляторного тиску, корупції та частій зміни законодавства) одним із ключових бар'єрів для їхнього розвитку, скоротилась до 32%. Зокрема, вони рідше називали проблемою високий регуляторний тиск. Частка середніх підприємств, для яких несприятливе регуляторне середовище було перешкодою, майже не змінилась і становила 30%.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів», №1984-19 від 23.03.2017: в лютому 2018 року Президент нарешті підписав закон, ухвалений депутатами ще у березні 2017 року. Закон спрямований на підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах і товариствах з обмеженою відповідальністю. Так, запроваджено укладення корпоративних договорів - договорів про реалізацію прав учасників (засновників) ТОВ та договорів між акціонерами, а також внесено до Цивільного кодексу положення, які нададуть можливість ефективно задіяти механізм управління та прийняття внутрішніх рішень шляхом укладення акціонерами (учасниками) корпоративних угод.

Закон «Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" та деяких інших законів України щодо здійснення моніторингу закупівель», №2265-19 від 21.12.2017: впроваджено автоматичний ризик-менеджмент у публічних закупівлях. Закон дозволить органам державного фінансового контролю, а саме Державній аудиторській службі України (ДАСУ), здійснювати ефективний моніторинг закупівель для попередження порушень у цій сфері та дотримання замовниками законодавства на всіх стадіях закупівлі.

Закон «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», №2258-19 від 21.12.2018: визначає правові засади аудиту фінансової звітності, провадження

аудиторської діяльності в Україні та регулює відносини, що виникають при її провадженні. Закон гармонізує регулювання цієї сфери із законодавством ЄС. Зокрема, закон впроваджує інститут громадського нагляду за аудиторською діяльністю, який покладається на Орган громадського нагляду, що складається з Ради з нагляду за аудиторською діяльністю та інспекції щодо забезпечення якості.

Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків», №2277-19 від 06.02.2018: передбачено створення і впровадження кредитного реєстру Національного банку України (НБУ) та вдосконалення процесів управління кредитними реєстрами банків. Цей крок є однією з передумов продовження співпраці України з МВФ та отримання допомоги від ЄС в рамках макрофінансової допомоги.

Закон «Про приватизацію державного і комунального майна», №2269-19 від 18.01.2018: регулює правові, економічні та організаційні основи приватизації державного і комунального майна та майна, що належить Автономній Республіці Крим. Перелік об'єктів великої приватизації державної власності, що підлягають приватизації, затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Фонду державного майна України. Переліки об'єктів малої приватизації державної власності, що підлягають приватизації, затверджуються Фондом державного майна України. Мала приватизація стосується підприємств із активами до 250 млн грн – її буде здійснено через аукціони на базі платформи «ProZorro.Продажі», що покликана забезпечити прозорість аукціонів та ліпшу ціну за активи.

Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», №2275-19 від 06.02.2018: визначає

правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників. Цей закон стосується більшості МСП і за оцінками зможе краще захистити учасників товариств.

Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо будівництва та експлуатації автомобільних доріг», №2304-19 від 27.02.2018: врегульовано питання будівництва нових автомобільних доріг в Україні на умовах концесії. Впровадження закону, як очікується, дозволить розпочати будівництво концесійних доріг вже у 2018 році.

Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в нафтогазовій галузі», №2314-19 від 01.03.2018: спрощено процедури отримання права користування земельними ділянками, виконання буріння та облаштування родовищ для підприємств нафтогазового комплексу..

Постанова КМУ «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2011 р. № 1031 і від 25 травня 2016 р.», №364 від 31 січня 2018 року: вдосконалено механізм взаємодії фіскальної служби та інших контролюючих органів, при митному оформленні товарів за принципом “єдиного вікна”; запроваджено ризик-орієнтований підхід до контролю товарів, що переміщуються у дерев'яному чи паперовому пакувальному матеріалі та на дерев'яних палетах; обмежено час, відведений контролюючим органам на призначення огляду (інспектування) товарів при експорті, найближчим можливим часом, але не пізнішим за 12 робочих годин від часу, запропонованого підприємством.

Постанова КМУ «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних», №204 від 21.02.2018: переглянуто критерії зупинки реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. Також встановлено, що операційний день для реєстрації податкових накладних платниками податку на додану вартість в Реєстрі триває в робочі дні з 8 до 20 години.

Постанова КМУ «Про проведення огляду видатків бюджету в окремих сферах», №101 від 21.02.2018: запроваджено огляд видатків бюджету як новий сучасний інструмент бюджетного аналізу та управління бюджетними коштами для оцінки ефективності і доцільності видатків. Новий інструмент запроваджується на базі п'яти пілотних міністерств — МОН, Мінагрополітики, Мінсоцполітики, Мінінфраструктури, Мінрегіон. Результатом маж стати підвищення ефективності державної політики, покращання планування бюджету, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту безпечності іграшок», №151 від 28.02.2018: прийнято нову редакцію Технічного регламенту

безпечності іграшок, розробленого з урахуванням Директиви 2009/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 18 червня 2009 року про безпеку іграшок.

Постанова КМУ «Деякі питання призначення керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки та членів їх наглядових рад», №190 від 21.03.2018: вдосконалено порядок відбору керівників та членів наглядових рад суб'єктів господарювання державного сектору економіки, у тому числі особливо важливих для економіки країни.

Постанова КМУ «Про внесення зміни до пункту 3 Порядку застосування будівельних норм, розроблених на основі національних технологічних традицій, та будівельних норм, гармонізованих з нормативними документами Європейського Союзу», №229 від 28.03.2018: внесено зміни до Порядку застосування будівельних норм, розроблених на основі національних технологічних традицій, та будівельних норм, гармонізованих з нормативними документами Європейського Союзу. Документом знято обмеження щодо проектування за будівельними нормами, гармонізованими з нормативними документами ЄС, для конструкцій будівель і споруд будівництва (нового будівництва та реконструкції), які за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів з значними наслідками (СС3).

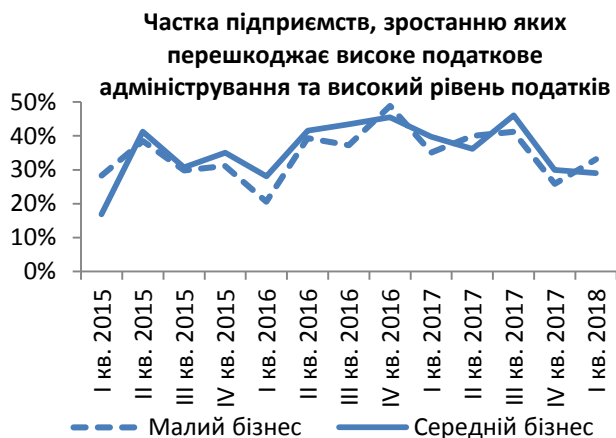
Постанова КМУ «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1998 р. № 1740 і від 25 серпня 1999 р. № 1549», №212 від 28.03.2018: встановлено форму та порядок подання нотаріусами звітів про укладені договори купівлі-продажу нерухомого майна та сплату збору на обов'язкове державне пенсійне страхування.

Постанова НБУ «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах», №5 від 25.01.2018: регулює загальний порядок, умови надання та отримання банками гарантій/контргарантій та їх виконання. Документом передбачено: зменшення кількості паперових документів, які використовуються при оформленні уповноваженими банками та їх клієнтами операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах; використання електронних документів на всіх етапах здійснення уповноваженими банками та їх клієнтами операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах; зменшення кількості формальних інструкцій у порядку роботи з гарантіями; адаптація порядку здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах до сучасної міжнародної практики здійснення операцій за гарантіями.

Постанова НБУ «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України», №23 від 05.03.2018: пом'якшено вимоги до кредитних посередників банків.

Податкові перешкоди

У першому кварталі 2018 року частка малих підприємств, які назвали обтяжливе податкове адміністрування та високі податки перешкодою у їх розвитку, зростає. Середні підприємства суттєво не змінили оцінку цієї перешкоди. Це може відобразити вплив підвищеної мінімальної зарплати на рівень оподаткування малих підприємств на спрощеній системі оподаткування внаслідок підвищення мінімальної заробітної плати.

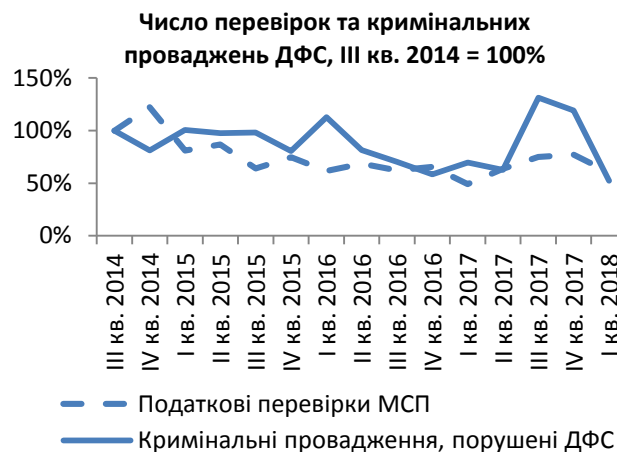

Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

Згідно з даними Квартального опитування підприємств ІЕД, у першому кварталі 2018 року частка малих та середніх підприємств, розвитку яких заважало обтяжливе податкове адміністрування, становила відповідно 33% та 29% порівняно із 35% та 40% у першому кварталі 2017 року. Однак вагомість цієї перешкоди зростає для малих підприємств у цьому кварталі порівняно із четвертим кварталом 2017 року (можливо через складання річної звітності).

Реформа податкової міліції. У 2018 році надалі тривало протистояння між Міністерством фінансів та Комітетом Верховної ради з питань податкової та митної політики щодо погляду на реформу податкової міліції, яка на думку деяких правників була ліквідована з початку 2017 року. Втім, більшість судів та Міністерство Юстиції не погодилась з таким тлумаченням змін законодавства і на практиці податкова міліція продовжувала працювати, а її заміника так і не було створено. Ще у березні 2017 року уряд схвалив розроблений Міністерством фінансів законопроект про створення Служби фінансових розслідувань. Однак у березні 2018 року Комітет подав до Верховної Ради законопроект про Національне бюро фінансової безпеки (НБФР). Доручення розробити такий проект голова Комітету Ніна Южаніна отримала від Президента в кінці 2017 року. Законопроект про НБФР дозволяє подальше розслідування економічних злочинів СБУ, Фіскальній службі, Нацполіції і ГПУ, що робить малоімовірним поліпшення умов ведення бізнесу. Також колишні працівники податкової міліції зможуть працювати в НБФР, що буде підпорядковане Президенту. Обговорення законопроекту триває.

СМКОР. Протягом першого кварталу представники ДФС та Міністерства фінансів, профільні депутати, та експерти працювали над доопрацюванням системи моніторингу критеріїв оцінки ризиків (СМКОР). СМКОР було запущено у липні 2017 року, але через критику її дію було

Джерело: sfs.gov.ua

призупинено з січня 2018 року. Переглянуту систему було запущено з 22-го березня (хоча початково планувався запуск з 1-го березня). Так, визначено кілька рівнів перевірки реєстрованих податкових накладних та розрахунків коригування (ПН/РК). Спершу перевіряють на предмет ризикованості платника, а потім на відповідність критеріям ризиковості перевіряється операція. Спеціально для суб'єктів МСП вводиться «позитивна податкова історія»: навіть при ризиковій операції, але позитивній історії платника, його ПН/РК все одно буде реєструватися. Критерії ризиковості визначає ДФС, але за погодженням з Міністерством фінансів. Критерії спрацьовують автоматично, тоді як суперечливі випадки, як і раніше, розглядає спеціальна комісія ДФС.

ПВК. Обговорення щодо заміни податку на прибуток підприємств податком на виведений капітал (ПВК) тривають далі. Зокрема із застереженнями щодо ПВК виступили міжнародні партнери України. Одним із основних питань до обговорення є вироблення компенсаторів для покриття втрат доходів бюджету. Це критично важливо для продовження співпраці з МВФ.

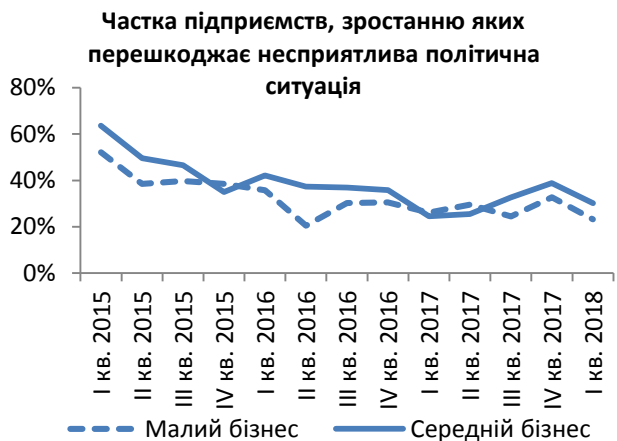
Податкові перевірки. У першому кварталі 2018 року ДФС провела 4167 перевірок МСП. Це менше, ніж в останньому кварталі 2017 року, але більше, ніж в першому кварталі 2017 року.

Кримінальні провадження. Кількість порушених у першому кварталі кримінальних проваджень щодо суб'єктів усіх розмірів скоротилась до 1101.

Судові справи. На 1 квітня 2018 року на розгляді в судах було 47,1 тис. справ за позовами платників податків до територіальних органів ДФС на суму 184 млрд грн. У 1-му кварталі на користь платників податків вирішено 810 справ на суму 3,5 млрд грн. Кількість справ за позовами ДФС до платників податків становила 16 тис. На користь ДФС вирішено 1,2 тис. справ на суму 1,1 млрд грн.

Політичні перешкоди

Політичні перешкоди стали меншою перешкодою у розвитку МСП, що, ймовірно, пов'язано із короткочасною стабілізацією політичної ситуації. Протягом першого кварталу не було ухвалено рішень, які б суттєво впливали на життя бізнесу. Водночас перспективи отримання чергових траншів позики МВФ та макрофінансової допомоги від ЄС залишились непевними.

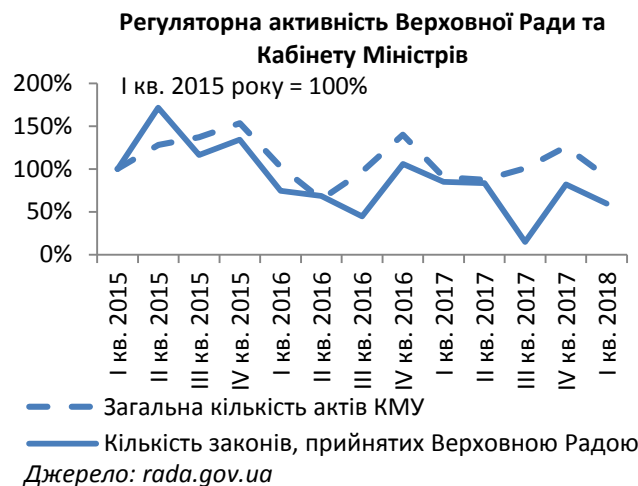
Джерело: Квартальне опитування підприємств ІЕД

За результатами квартального опитування ІЕД, частка МСП, вагомість політичної нестабільності як перешкоди у розвитку бізнесу дещо знизилась. Вона була важливою для 23% малих та 30% середніх компаній. Однак, вибори Президента та народних депутатів у 2019 році можуть збільшити вагу цієї перешкоди.

Газовий спір. Стокгольмський арбітраж в кінці лютого зобов'язав російський «Газпром» виплатити «Нафтогазу України» 4,6 млрд дол. США за порушення умови «бери або плати» в контракті на транзит газу. Контракт покриває період 2009-2019 років та включає зобов'язання «Газпрому» щорічно транспортувати 110 млрд кубометрів газу українською газотранспортною системою (ГТС) в Європу. За підсумками двох рішень Стокгольмського арбітражу «Газпром» повинен заплатити «Нафтогазу» 2,63 млрд дол. США.

Корупція. На початку березня Верховна Рада прийняла проект Закону про Антикорупційний суд у першому читанні. Новостворений вищий спеціалізований суд стане заключною ланкою у системі країни боротьби з корупцією. Законопроект було подано Президентом Петром Порошенком, незважаючи на критику щодо його невідповідності вимогам МВФ та рекомендаціям Венеційської комісії Ради Європи. Очікується, що до другого читання законопроект може набути форми прийнятної для донорів, але залишається під питанням його повна відповідність наданим рекомендаціям. Ухвалення закону у прийнятній формі є необхідною умовою для отримання наступного траншу позики МВФ та отримання позики від ЄС в рамках четвертого пакету макрофінансової допомоги.

Закон про реінтеграцію Донбасу. У січні Верховна Рада ухвалила закон, який визначає особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями у

Джерело: rada.gov.ua

Донецькій та Луганській областях. Закон регулює особисті та майнові права, порядок пересування та інші питання, пов'язані із східною частиною країни, контроль над якою утримують сепаратисти, керовані Росією. Зокрема закон визнає неконтрольовані райони на Сході окупованими Росією, подібно до законодавчого визначення АР Крим та м. Севастополь. Також він дозволяє переміщення людей і товарів через лінію зіткнення у зоні конфлікту лише через військові блокпости та надає розширені повноваження правоохоронцям та військовим у сфері заходів безпеки – наприклад, затримувати людей та здійснювати обшук будівель.

До того ж, у законі Російську Федерацію названо державною-агресором, а Президенту України надано повноваження створити спільний штаб Збройних сил України та силових структур для проведення воєнних операцій у регіоні. Прихильники закону стверджують, що цей закон допоможе Україні відновити суверенітет над непідконтрольними територіями на Сході країни, тоді як на думку критиків, він наділяє Президента повноваженнями, не передбаченими Конституцією, обмежує свободу пересування через лінію зіткнення та містить ризики для зловживань.

Війна на Донбасі. Збройний конфлікт на Сході України продовжився. Об'єднані російсько-сепаратистські сили неодноразово порушували режим припинення вогню, установлений згідно з домовленостями. У першому кварталі 2018 року 27 військовослужбовців Збройних сил України були вбиті на війні у березні, а 113 отримали поранення.

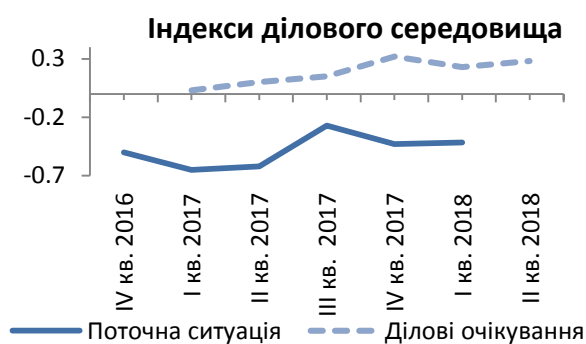
у березні Україна вислала 13 російських дипломатів у відповідь на отруєння колишнього російського агента у Солсбері, Великобританія. Північноатлантичний альянс (НАТО) у своїй заяві про розширення у березні визнав, що Україна бажає стати членом Альянсу.

Опитування учасників заходів: Перешкоди в розвитку бізнесу та очікування

За результатами опитувань учасників публічних заходів, проведених Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій у першому кварталі 2018 року, оцінка ділового середовища не змінилась порівняно з минулим кварталом та залишається негативною. При цьому, очікування щодо ділового середовища в короткостроковій перспективі залишаються оптимістичними. В опитуванні брали участь підприємці, у тому числі члени бізнес-асоціацій, представники місцевої влади та органів місцевого самоврядування, наукових та експертних кіл.¹

У першому кварталі 2018 року оцінка поточного стану ділового середовища учасниками публічних заходів не змінилась та залишається негативною. Значення індексу ділового середовища залишилось на рівні минулого кварталу: -0,42 у I-му кварталі 2018 року, порівняно з -0,43 у IV-му кварталі 2017 року. 46% учасників заходів оцінили поточний стан ділового середовища як поганий, тоді як 5% учасників назвали його сприятливим. Кожний другий учасник заходів оцінив поточний стан ділового середовища як задовільний. Учасники заходів очікують подальше покращення ділового середовища бізнесу у короткостроковій перспективі. Індекс очікуваних змін ділового середовища практично не змінився: 0,28 у I-му 2018 року, порівняно з 0,23 у IV-му кварталі 2017 року.

Незначно збільшилась частка учасників заходів, які очікують покращення бізнес-клімату: з 37% у минулому кварталі до 40% у поточному. 47% учасник заходів очікує, що бізнес-клімат не зміниться впродовж наступних шести місяців. 13% вважають, що бізнес-клімат погіршиться в короткостроковій перспективі.

У IV-му кварталі 2017 року до трійки основних перешкод у розвитку бізнесу учасники заходів віднесли корупцію (67%), високі ставки кредитів (48%) та низьку доступність кредитів (48%). В I-му кварталі 2018 року основною перешкодою у розвитку бізнесу 76% учасників заходів назвали корупцію, що на 8 в.п. більше, ніж в IV-му кварталі. Нестабільна політична ситуація є бар'єром для бізнесу на думку 46% учасників заходів, що на 6 в.п.

більше, порівняно до минулого кварталу. Це свідчить про сприйняття державного сектору як перешкоди для приватного сектору у веденні бізнесу.

Окрім вище зазначених перешкод, 41% учасників заходів відмітили високі ставки кредитів та 39% - високий регуляторний тиск як бар'єри у розвитку бізнесу. Більше третини опитаних учасників заходів відзначили, що розвитку бізнесу заважають низька доступність кредитів та 30% назвали обтяжливе податкове адміністрування перешкодою для ведення бізнесу. До перешкод, що обмежують зростання бізнесу найменшою мірою, респонденти віднесли високу конкуренцію, недостатність сировини та проблеми з енергопостачанням. Отже, результати опитування вчергове засвідчили, що на думку учасників заходів до основних перешкод входять одні й ті ж бар'єри: корупція, нестабільна політична ситуація, регуляторний клімат та бізнес середовище потребує подальшого поліпшення.

В першу трійку заходів державної політики, які є найбільш важливими для сприяння розвитку бізнесу потрапили такі: дерегуляція (50%), спрощення податкового адміністрування (40%), та спрощення доступу до державних закупівель малим підприємствам (34%). Наступними заходом, які назвали респонденти є державні гарантії за кредитами (34%) та створення рівних умов для усіх суб'єктів господарювання (33%). Менш важливими заходами державної політики для покращення ділового середовища, традиційно, на думку респондентів, є зменшення адміністративного тиску на ціни (13% учасників публічних заходів) та скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення (6%). Думки учасників заходів розділились щодо заходів державної політики. Третина учасників відповіли, що держава повинна спростити доступ до державних закупівель для малого бізнесу на протипагу іншій третині, яка зазначила, що держава повинна створити рівні умови для ведення бізнесу усім суб'єктам господарювання.

¹ Аналіз 69 анкет: 17 анкет Тренінг "Заходи зі сприйняття торгівлі" 03.03.2018, м.Кіровоград; 11 анкет – Семінар "Заходи зі сприйняття торгівлі" 16.03.2018, м. Рівне; 41 анкета - "Європейські реформи в українському АПК" 29.03.2018, м. Полтава.

Про Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП

Перший Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП було підготовлено у квітні 2016 року в рамках програми USAID «Лідерство в економічному врядуванні» (ЛЕВ). Всього за період реалізації Програми USAID ЛЕВ (грудень 2014 року – грудень 2017 року) було підготовлено сім кварталних випусків Моніторингу.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, який був партнером у впровадженні Програми USAID ЛЕВ, продовжує випускати Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП в рамках поточної діяльності з огляду на важливість такого Моніторингу.

При підготовці Інформаційного бюлетеня використано такі матеріали:

- Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД). Квартальне опитування підприємств. 1 квартал 2018 року (опитування проводилось у лютому 2018 року);
- Національний банк України. Ділові очікування підприємств України. Випуск №5 (49). I квартал 2018 року;
- Національний банк України. Аналітичний звіт «Опитування про умови кредитування». Випуск №13 (25). I квартал 2018 року.

Огляд змін у регуляторному середовищі здійснено на основі моніторингу законів, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Правління НБУ, що були ухвалені з 1 січня по 31 березня 2018 року.

При підготовці також використано дані Державної служби статистики України, *оприлюднені станом на 30 квітня 2018 року*, та матеріали Державної фіскальної служби.

Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД) - міжнародно визнаний незалежний український аналітичний центр, заснований у 1999 році.

ІЕД займається аналізом проблем економічного розвитку, міжнародної торгівлі та ділового клімату (зокрема в секторі МСП), бере участь у розробці документів політики національного та регіонального рівня.

ІЕД регулярно випускає власний макроекономічний прогноз для України та бере участь у розробці консенсус-прогнозу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Команда соціологів ІЕД проводить регулярні опитування підприємств та експертів з метою оцінки ділового клімату та очікувань українського бізнесу.

ІЕД успішно поєднує свою аналітичну діяльність з адвокацією змін та участю у громадському житті України. ІЕД співпрацює з центральними та місцевими органами влади, вітчизняними та закордонними аналітичними центрами, організаціями громадянського суспільства.

Робота ІЕД фінансується за рахунок грантів, благодійних внесків та коштів технічної допомоги.

Автори випуску:

ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій»

Оксана Кузяків

Олександра Бетлій

Віталій Кравчук

Наталія Фрейк

Анастасія Гулік

тел/факс: + 380 44 235-6485,
+ 380 44 278-6342

E-mail: institute@ier.kiev.ua

<http://www.ier.com.ua/>

<https://www.facebook.com/IER.Kyiv/>